

יז. המשך המרד על ידי שבע בן בכרי.

יח. האשה החכמה מאבל בית מעכה ודבריה.

יט. אנשים הנזכרים בקשר למאורעות.

להלן יבוא דיון בנושאים אחדים והערות לעניינים שונים.

פרק טו (פסוקים א-יג)

למה הלך העם אחר אבשלום?

לדיון בנושא הנ"ל יוקדם לימוד הפסוקים בפירוש המילים, או קריאתם על ידי התלמידים בבית ובקריאה דמומה בכיתה.

המחנך: יש שלושה סוגי מרד. האחד המתארגן על ידי איש אחד בגלל מטרות אישיות שלו ושל שותפיו. השני שמתארגן על ידי העם החפצים להחליף את השלטון. השלישי, במרד זה עיקר המארגן הוא איש אחד העושה לטובת עצמו, אבל העם מצטרף אליו מהר, מפני שהם סבורים כי המרד הוא לטובתם. לאיזה סוג שייך מרד אבשלום?

תלמיד אחד: לראשון. אבשלום הוא איש גאה, רודף כבוד ושלטון.

תלמיד שני: ואני אומר שהוא שייך לסוג השלישי. אבשלום הצליח להשיג את הסכמת העם למלכותו והם עזרו לו.

המחנך: לדעת שניכם הוא אינו שייך לסוג השני. אני אינני בטוח כל כך. יתכן שאילו לא היה אבשלום עומד בראש המרד, אחר היה עושה זאת. לאחר שנהרג אבשלום היה איש אחר שאירגן מרד. מה שקרה בבית דוד הסעיר את העם. בנקל הגבירו שונאי דוד מימי שאול את הסערה בעם, בעקבות מעשי בת שבע, אמנון ואבשלום. תשובת דוד, תפילותיו ומעשיו הטובים כיפרו עליו בעיני ה' אבל לא בעיני רבים מן העם. אולי אף לא ידעו על צערו הגדול של דוד.

בכל אופן הביאו ראיות מן הפסוקים.

תלמיד אחד: בפסוק יב נאמר: "ויהי הקשר אמיץ והעם הולך ורב את אבשלום".

תלמיד שני: בפסוק יג נאמר: "כי היה לב איש ישראל אחרי אבשלום".

המחנך: אפשר להוסיף כי הבטוי "לב איש ישראל" בלשון יחיד ולא "לב בני ישראל" בלשון רבים, מוכיח שרובם היו כאיש אחד עבור אבשלום. למה?

תלמיד: הוא החניף לכולם, כמו שכתוב בתחילת הפרק. הוא שיקר ורימה.

המחנך: אילו היו דברי אבשלום לעם הבאים לירושלים דברי שקר, בודאי לא היה מצליח. כנראה היה דוד המלך באמת עסוק ולא התפנה לאלו שבאו אליו בתלונות. היו הרבה שופטים ושוטרים בכל הארץ והמלך היה בטוח כי זה די. בכל זאת היו אנשים שביקשו להגיע למלך דוקא. אבשלום היה מקבלם בידידות רבה ודיבר על לבם. בתחילה ביקש רק להיות שופט. יתכן כי דוד ידע זאת ולא שם לב לכך. אין לאסור על אדם לדבר דברי ידידות או אף להציע שימנוהו שופט. כנראה ידוע היה לאבשלום שהכעס על המעשים המשונים בבית דוד עלול להביא לידי מרידה במלכות בית דוד בכלל. בלי ספק גם התקיימו התייעצויות בסתר בינו לבין אחיתופל יועץ דוד, שהיה סבה של בת שבע ורגז מאד על מה שאירע. אחיתופל ואבשלום בטוחים היו כי העם יצטרף מהר למרד זה, שלא בא לבטל את מלכות בית דוד. בן דוד ימלוך במקומו וימשיך בדרכו. דוד יענש והעם לא יסבול.

תלמיד: כתוב מפורש: "ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל". רואים שהוא רימה אותם.

המחנך: הערתך יפה מאד. בודאי לקח אבשלום את לב ישראל בגניבה. אבל כלום היו ישראל ילדים שבנקל גונבים את לבם במילים יפות אחדות? לפני כן נקראו בשם "עם אלקים" (יד, יג) והם היו כאלה. אם יכול היה לגנוב את לבם, אות הוא כי היו סיבות רבות לזה. אנו נראה להלן (יז כה) שבראש הצבא של אבשלום עמד איש מיהודה שהיה מידידי דוד הראשונים ונאמניו, הוא עמשא. עמשא בא אל דוד אל המדבר בזמן שנרדף על ידי שאול (דברי הימים א יב ט). הוא לא קיבל את הדברים הרעים שדיברו עליו בימי שאול. בכל זאת עתה עמד בראש צבא שביקש להרוג את דוד.

תלמיד: זה נורא שבן רוצה להרוג את אביו והעם מסכים לכך.

המחנך: נכון. אבל אני אשאל כאן בלשון האשה התקועית: "ולמה חשבת כזאת על עם אלקים" (יד, יג). המורדים בטוחים היו כי דוד ישלים עם העובדה שבנו ימלוך במקומו. התכנית להרוג את דוד נתפתחה רק אחר כך על ידי אחיתופל, הסבא של בת שבע.

תלמיד: למה באמת לא השלים דוד עם הדבר.

המחנך: אנו נראה להלן שבתחילה דוד לא ידע מה לעשות. כפי הנראה חשב גם על כניעה. רק אחר כך הוא החליט להילחם, מפני שהבין והכיר כי אבשלום איננו האיש שראוי למלוך על ישראל. אולי כבר ידע אז את הנבואה כי שלמה ימלוך אחריו והבין כי המרד הוא רק פורענות עוברת.

מהגמרא נראה כי אילו נכשל דוד, גם אבשלום לא היה נשאר במלכות. אחיתופל שהיה התומך העיקרי של אבשלום, קיווה כי יקבל את המלכות לעצמו. הוא תמך באבשלום רק באופן זמני. כפי הנראה הבין זאת גם אבשלום. לכן מיהר לסור מעל עצותיו ובוחר בעצת חושי הארכי. אמנם בינתיים הצליח אחיתופל להכשילו ולסבכו בצורה קשה מאד.

תלמיד: האם לא היו נביאים אז בירושלים. היכן היה נתן הנביא?

המחנך: לא נזכר דבר עליהם, אף כי היו שם נתן וגד. הם ידעו יפה כי יש גזירה משמים על דוד, גזירה עוברת, ואין להם להתערב בדבר. מי מאנשי הרוח הגדולים בעם כן הצטרף לדוד?

תלמיד: הכהנים. הם יצאו ללוותו ואתם ארון הקדש, אבל דוד החזירם.

המחנך: למה, האם אתם מבינים את הנימוק של דוד? מה הוא אמר?

תלמיד: הוא לא ראה טעם לקחת את הארון מחוץ לירושלים. הלא הוא השתדל כל כך להביאו לירושלים.

המחנך: נכון. הוא נראה עתה כמיואש וללא תכנית. רק אחר כך הוא מחליט להילחם. דוד אומר "ועשה לי כאשר טוב בעיניך". היכן למדתם ביטויים דומים בספר שמואל. חפשו בספר.

תלמיד: עלי אמר: ה' הוא, הטוב בעיניו יעשה (שמואל א ג יח).

המחנך: ומה עוד. חפשו הלאה.

תלמיד: יואב בזמן המלחמה עם בני עמון אמר: "וה' יעשה הטוב בעיניו" (שמואל ב י יב).

המחנך: זה לקח לדורות לומר כן בשעות קשות.

יש לקבל יסורים באהבה, אם כי אין להתיימש מפעולה גם בדרך הטבע, כמו שדוד עושה. ראו בספר: מה היא הפעולה הראשונה שלו בשעה זו?

תלמיד אחד: הוא מבקש את הכהנים להמציא לו ידיעות על הנעשה בירושלים.

תלמיד שני: למה אין הוא מבקשם לשאול באורים ותומים.

המחנך: כנראה ידע שלא יענה לו ה' עתה. הוא משתדל לפעול בדרך הטבע, אבל לא סמך על זאת. בספר תהלים יש פרקי תפילה רבים שחיבר בימים אלה. עתה אבקש שתנסחו לי תשובה קצרה לשאלה שהיא שלנו: למה הלך העם אחר אבשלום?

תלמיד: הם כעסו על דוד, אבל לא רצו לבטל את מלכותו ואמרו להמליך את בנו אבשלום במקומו. אבשלום החניף להם ורימה אותם והם חשבו שיהיה מלך טוב ודוד ישלים עם מה שקרה.

המחנך: נכון, אבל לדעתי אין צורך להפריז ולומר שאבשלום רימה אותם. אולי חשב באמת להיות מלך טוב. אבל לא בדרכים שהוא הלך לוקחים מלכות על עם ישראל. אנו נראה שאבשלום יסתבך וילך מרעה אל רעה. המתחיל בדברים כאלו אף פעם לא יודע מה יהיה בסופם.

הערה למחנך: בפרשה זו מופיעים אנשים רבים בתפקידים שונים. יש להקדיש תשומת לב לכל אחד מהם.

א. בפרק טו (פסוק יג) נזכר על "המגיד". לא נזכר מי זה היה. מזה נראה כי היו לדוד אנשים ששימשו בתפקיד דומה לזה שמשמשים בימינו סוכני מודיעין. אנשים אלו בודאי מסרו לו על הפעולות הראשונות של אבשלום, כאשר היה פוגש את האנשים הבאים לירושלים ומדבר על לבם. אולם כאמור לא ראה דוד כל רע בדבר. אילו לא היתה הגזירה שיענש דוד, בודאי גם לא היה יוצא שום נזק מן הדבר.

ב. איתי הגתני. השיחה בינו לבין דוד יש בה דברים נרגשים מאד. נעתיקם בצורת שיחה. דוד לאיתי: "תמול בואך והיום אניעך עמנו ללכת ואני הולך על אשר אני הולך". איתי היה גר. דוד מקונן על גורלו של איתי שלא זכה לראות בקדושת ישראל והצטרפותו להם גרמה לו אך צער ולא נחת.

איתי לדוד: "חי ה' וחי אדני המלך, כי אם במקום אשר יהיה שם אדני המלך אם למות אם לחיים, כי שם יהיה עבדך".

יש לשאול את התלמידים: לדברי מי דומים דברים אלו.

יתכן כי התלמידים לא למדו מגילת רות ולא יוכלו להשוות את דברי האיש הגר הזה לדברי רות הגיורת: "אל תפגע בי לעזבך, לשוב מאחריך, כי אל אשר תלכי אלך, ובאשר תליני אליו, עמך עמי ואלקיך אלקי..." (רות א טז).

ג. אחימעץ בן צדוק ויהונתן בן אביתר. המרגלים של דוד המבצעים מעשיהם באופן יפה. הם מזכירים את המרגלים של יהושע.

ד. אחיתפל. הוא נקרא יעץ דוד (פסוק יב). זו הפעם הראשונה שנזכר איש בתפקיד זה. בת שבע היתה נכדתו. בכל זאת הוא נלחם בדוד בזעם רב. בגמרא נאמר שהיה ידידו של דוד ומלוהו, בכל זאת לא הושפע מן הצד המשפחתי ומהידידות. בגמרא (ירושלמי) אמנם נאמר כי היתה לו גם הקפדה שדוד לא מינהו שופט.

הנביא אינו מזכיר כל קשר בין ענינים אישיים אלו להצטרפותו למרד, כנראה משום שלא הם היו הקובעים ביחסו (אם יש זמן למחנך יוכל לעשות השוואה בין אחיתפל לקורח שגם הוא הקפיד שלא מינהו לשופט). הוא מסבך את אבשלום ואת עצמו. הוא דוגמה של איש פיקח שפיקחותו איננה מועילה לו.

ה. חושי הארכי. גם הוא חבר ויועץ לדוד. הוא כנראה היה קשיש יותר מאחיתופל, שהיה אדם צעיר (גמרא). להלן (טז יז) נראה שהופעתו בין המורדים מעוררת תימהון אצל אבשלום. בכל זאת מצליח חושי להישאר ליד אבשלום ומתגבר על עצות אחיתופל, שכרגיל היה היועץ העיקרי ודבריו נחשבו מדויקים, כדברי נבואה (טז כג). (על כל הענינים האלה יש פרטים רבים נוספים בדעת סופרים).

פרק טז

שמעי בן גרא שריד מתנגדי דוד המלך מימי שאול (פסוקים ה-יד)

המחנך: כבר אמרתי פעמים אחדות כי הנביא עוסק בתקלות שבחיי ישראל, יותר מאשר במעשים הטובים, הרבה יותר. הדברים מכוונים לעקור דברים לקויים מישראל. כל דבר שלילי שהנביא כותב עליו יכול לחזור בכל עת. על כן יש להתעמק בדברים, כדי למנוע אותם. מה הוא הדבר השלילי הנמצא בפסוקים אלו?

תלמיד: איש בשם שמעי בן גרא, המתנהג בפראות נגד דוד.

המחנך: ראו נא בספר. מי מסכים לדעה זו ששמעי נוהג בפראות.

תלמיד: אבישי בן צרויה שאמר להרוג אותו וקרא לו בשם "הכלב המת" (פסוק ט).

המחנך: ומה דעת דוד?

תלמיד: הוא לא אומר כלום על האיש.

המחנך: ומה הוא אומר?

תלמיד: כי בודאי מה' הוא הדבר.

המחנך: האם תשובה זו מניחה את דעתכם? כל דבר רע שנעשה בעולם הוא בגזירת ה'. בכל זאת מענישים את האיש הרע העושה את הרע. במה דוד מצדיק את הסבלנות ביחס לשמע.

תלמיד: כי זה יכפר עליו וה' ישיב לו טובה תחת הקללה.

המחנך: יש לקח רב בדברים אלו. בדרך כלל ה' מביא יסורים על האדם, כדי לעורר אותו לתקן את מעשיו. אבל יש יסורים שבאים כדי לטהר את האדם, זה נקרא "מירוץ חטאים". אולי משהו מכם זוכר היכן נזכר דבר זה בתפילת יום כיפור.

תלמיד: ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים.

המחנך: ומה כתוב אחר כך.

תלמיד: אבל לא על ידי יסורים וחלאים רעים.

המחנך: לא תמיד מתקבלת תפילה זו. רבים מתייסרים ביסורים וחלאים רעים אף כי אין להם כל אפשרות לתקן מה שקלקלו. היסורים הם רק לכפרה. כך הבין דוד את יסוריו. על כן ביקש לקבלם באהבה ולא לפגוע במי שגרם לו אותם.

תלמיד: בכל זאת נהג שמעי בפראות.

המחנך: ברור שנהג בצורה בלתי רגילה. אבל דוד מדגיש שכל הענין הוא בלתי רגיל. וכי זה רגיל כי בן ימרוד באביו? כאשר אדם מתחייב בזיונות, הוא נעשה כמכוער בעיני בני אדם, ולפעמים גם אנשים ישרים פוגעים בו. אנו נראה להלן, לאחר תום המרידה, כיצד שמעי ממחר לקראת דוד יחד עם אלף איש לבקש ממנו סליחה בצורה מאד נכנעת (יז-יז-כא).

תלמיד: אז בודאי פחד מעונש, לכן ביקש סליחה.

המחנך: אולי צדקת. אבל מדבריו שם נראה כי התחרט על מה שעשה מיד לאחר המעשה "כי ידע עבדך כי אני חטאתי" הוא אומר (שם כא). יש אומרים שהאשה מבחורים שהחביאה את המרגלים (יז-יח-כא) ומסרה נפשה עבורם, היתה אשתו של שמעי. אפשר שגם הוא ידע שהם נמצאים בביתו. בכל זאת לא גילה זאת, כי התחרט על מה שעשה.

אמנם כל זה לא הצדיק אותו. לפני מותו יצווה דוד להעניש את שמעי, כדי שהדבר יהיה ללקח לדורות הבאים, שלא ינהג אדם בפראות כזאת, אף מתוך התרגשות.

תלמיד: למה הנביא מאריך כל כך לכתוב את כל הדברים הגסים שדיבר שמעי.

המחנך: כדי שיהיה הדבר להוראה לנו להתנהג בסבלנות גם בזמן שפוגעים בנו בצורה הקשה ביותר. מחוץ לזה, למדים אנו מדברי שמעי על מה שאירע בימי שאול. הזכור לכם כי בזמן שלמדנו בספר שמואל א' על שאול שרדף וחשד בדוד, נדמה היה לכם ששואל עושה כן מטעמים אישיים, מפני שהוא מקנא בו. מה אתם רואים כאן?

תלמיד: הוא קורא לו בשם איש דמים ומאשים אותו שלקח את המלוכה משאול.

המחנך: הזכור לכם כי הסברתי לכם במשך כל הזמן, כי שאול חושד בדוד שאיננו גבור טהור שה' מסייע לו. הלא גם אחיו אליאב חשד בו שהוא איש שאוהב לראות מלחמות (שמואל א יז-כח). שאול תמה על דוד שאחז בראש גלית בידו, שהביא לו ערלות פלשתים. שמעי הוא רק כחוזר על דברים שנאמרו בבית שאול. גם הוא וגם שאול סבורים היו כי הם נלחמים מלחמת קודש.

תלמיד: אבל טעו מאד.

המחנך: לפי מה שראינו בעתיד טעו. זה לנו ללימוד להיזהר מאד גם בזמן מלחמה שנראית כמלחמת קודש. פעמים רבות אין האדם יכול להיות חכם לפני המעשה כלאחר המעשה. כבר הסברנו שבעת מלחמה פוגעים בטעות גם בידיד, מחוסר אפשרות להבחין מהר. הגמרא אומרת כי שמעי היה מחכמי ישראל ומראשי הסנהדרין. הוא ראה את עצמו אחראי למה שנעשה בעם ישראל. אבל הפריז מאד, כאמור. דמותו יכולה להיות לדוגמה ולקח לאנשים חכמים בעלי טבע נסער, שיזהרו מאד, מלהפריז ומלהשתמש באמצעים מעין אלה של שמעי בן גרא.

פרק טז (פסוקים טו-כג).

ירושלים הכבושה על ידי המורדים

המחנך: אנו יודעים על כיבושים רבים של ירושלים על ידי אויבים שלא מבני ישראל. בפסוקים אלו אנו רואים את ירושלים כבושה בידי מורדים מבני ישראל. לא היתה מלחמה לכיבושה. למה? האם לא נשארו אנשים נאמנים לדוד בירושלים, שיפריעו לאבשלום ולאנשיו?

תלמיד: כנראה לא היו כאלו. כבר אמרנו שהעם היה עם אבשלום.

המחנך: זה מופרז לומר שכל האנשים היו עם אבשלום. בכל אופן היתה גם סיבה אחרת שלא היו אנשי דוד בירושלים. למדנו על כך.

תלמיד: דוד ביקש מכל הנאמנים לו שיעזבו את העיר.

המחנך: למה? קראו בספר והסבירו את האמור.

תלמיד: דוד ידע כי אבשלום ילחם בכל תוקף לכבוש את העיר.

המחנך: מה הביטוי האמור בספר?

תלמיד: "לא תהיה לנו פליטה וגו' והכה העיר לפי חרב".

המחנך: נכון. מאחר שחלק גדול מאד של העם היה עם אבשלום, דוד בטוח שלא יותר. כדי למנוע מלחמה בירושלים דוד יוצא ממנה. כנראה גם ציוה שלא ילחמו, ויתנו לאבשלום להיכנס לעיר הקודש. וכן יתכן כי בשעה זו דוד עדיין חשב שמא כדאי שגם הוא יכנע וימסור את המלוכה לאבשלום.

תלמיד: היציאה המהירה של דוד מירושלים יכולה היתה להגביר אצל המורדים את הרושם שסוף סוף דוד יכנע. האם לא היתה חומה לעיר, שדוד יכול היה לסגור אותה?

המחנך: דוד כנראה לא ידע עתה מה לעשות. בכל אופן רצה למנוע שפיכת דם אחים בעיר הקדושה. שמא אף לא היה בטוח כי אנשי ירושלים יסכימו לסגור את שערי העיר.

הבה נסתכל מה עושים המורדים הנמצאים עתה בבית דוד.

האם הם בטוחים בעצמם? עיינו יפה.

תלמיד: אבשלום מבקש עצה מה לעשות (פסוק כ).

המחנך: דייקו נא במילים של אבשלום, האם הוא מבקש עצה לעצמו?

תלמיד: הוא אומר: "הבו לכם עצה".

המחנך: נכון. הוא מדגיש שהעניין הוא לטובת העם. זו מרידת העם ולא שלו. בזה רמז שיעשה כל מה שיאמרו. אחיתופל הפיקח תפס מיד את הרמז והציע עצה איומה ומזעזעת.

תלמידים תמהים: במה עצת אחיתופל קשורה למלחמה ולמרידה?

המחנך: אחיתופל פיקח. הוא יודע שהאב והבן עלולים להתפייס. אילו הציע דוד לאבשלום איזה הסכם שלום, שיעשהו שופט או משנה למלך, בודאי היה אבשלום מוותר. דרכים רבות לבני משפחה מסוכסכים להשלים ביניהם. במקרה כזה, כל איש זר המתערב בסיכסוך מפסיד. אחיתופל ידע כי אם ישלים אבשלום עם דוד הוא ישאר בחוץ וגם יענש. על כן הוא מציע הצעה שטנית. הוא דורש מאבשלום לעשות דבר שלאחריו לא תהיה אפשרות של פשרה בין דוד לאבשלום.

תלמיד: למה המחנך אומר "דורש", הלא אבשלום היה המלך.

המחנך: אתה ראוי לכבוד על תשומת לבך לביטוי שלי. אני אמרתי כך בכוונה, אולי מישוהו מכס ירגיש זאת. מאחר שאתה פיקח כזה אולי תמצא גם את הביטוי שממנו למדתי כי היתה זאת דרישה.

תלמיד: הוא מדבר כמפקד "בוא" וגו'.

המחנך: נכון מאד. אחיתופל מרגיש את עצמו כשליט על הענינים. כאמור אף חשב לקחת לעצמו את המלוכה מידי אבשלום. אנשים פקחים בדרך כלל בטוחים מאד בעצמם. במקרה זה גם הרגיש אחיתופל שעליו להיות תקיף מאד, כי אם לא, כל העניין יכשל. הבן והאב ישלימו והמסייעים למרד יענשו.

תלמיד: מן המעשה הזה נראה כי אבשלום הוא איש רע מאד.

המחנך: בודאי שהיתה באבשלום רישעות רבה. אולם אין מכאן ראיה שזאת היתה רישעות רבה פעילה. ראינו שאבשלום היה נזיר והשתדל לשלוט ביצוריו. בתנאים אחרים בודאי לא היה עושה מה שעשה.

אבל עתה האם היתה לו ברירה? מה היה קורה אילו התנגד לאחיתופל, האיש שכל העם ידע שעצותיו הן נכונות ומדוייקות מאד?

תלמיד: אולי דוקא רצה אחיתופל שאבשלום יתנגד כדי שיוכל לומר לעם שאין לסמוך על אבשלום. הוא ישלים עם אביו והמורדים יפסידו. לאחר מכן יכול היה בנקל לקחת לעצמו את המלוכה.

המחנך: נכון מאד. מה שאירע לאבשלום הוא דוגמה נצחית למה שאמרו חז"ל: "עבירה גוררת עבירה". החטא מכניס את האדם למצב שקשה לו מאד להשתמט מחטאים אחרים.

בשעה זו גם נתקיים מה שאמר נתן לדוד בתוכחתו (לעיל יב יא-יב). ירושלים נתחללה בצורה איומה, כעונש לדוד.

תלמיד: האם ידע אבשלום על הנבואה הזו?

המחנך: מסתבר כי הדברים לא היו כתובים עדיין וכמעט בטוח שנתן לא פירסמם ברבים. אחיתופל יועצו של דוד אולי שמע על כך. שמא מכאן גם נולדה בו מחשבה איומה זו. אולם נראה כי אבשלום פעל מתוך בהלה. אחר כך התבונן והחליט שאין צורך לשמוע בכל לדעת אחיתופל. הוא דחה את עצתו על דרכי הארגון של המלחמה, ובחר בעצת חושי.

תלמיד: בספר כתוב כי זה היה מפני שה' ציוה להפר את עצת אחיתופל (יז יד).

המחנך: אתה צודק וגם אני צודק. לכל דבר המתרחש בעולם יש שתי סיבות, כפולות: האחת היא הסיבה הטבעית, הגלויה, והשנייה היא הסיבה העליונה, רצון ה', שלא כולם מרגישים בו. אבשלום מיהר לקבל את עצת חושי, גם מפני שאיבד את האמון באחיתופל. אף העם, שהיו בו צדיקים רבים ואנשים ישרים שהלכו עם אבשלום לתומם, מאסו עתה באחיתופל שנתן את העצה הרעה, שבודאי כיסתה פניהם כלימה.

בכל זאת אילו לא היתה הגזירה משמים להכשיל את אחיתופל, לא היה העם דוחה את היועץ המומחה הזה. שתי הסיבות הצטרפו ואחיתופל נכשל.

מעתה התוצאות היו ברורות לאחיתופל. הוא ידע כי דוד ינצח. הוא היה בטוח כי ימות מות נבל מידי דוד. על כן החליט לעשות דין לעצמו ולהמית את עצמו למנוע מות משפיל בידי דוד. לפניו עשה שאול מעשה כזה בנפלו במלחמה, למנוע בזיונו בידי הפלשתים. אולם ההשוואה אינה מוצדקת. בגמרא נאמר שלאחיתופל אין חלק לעולם הבא, כנראה משום שאיבד עצמו לדעת.

הערה: יתכן כי תלמידים בלמדם את הפרקים הבאים יעוררו את השאלה: האם היה דוד סולח לאחיתופל כמו שסלח לכל המורדים? לשאלה זו קשה לתת תשובה. יתכן כי הוא היה נענש על העצות האיומות שלו.

פרק יח

הקץ המהיר של המרידה

המחנך: הנביא כתב על ההתייעצויות של אבשלום ואנשיו, אבל לא על מה שהתרחש במחנה דוד. באיזה מקום נמצא מחנהו?

תלמיד: במחניים (יז, כז).

המחנך: האם ידוע לכם על המקום הזה?

תלמיד: עיר זאת היתה בירתו של איש בושת (ב, ח).

המחנך: הסתכלו על המפה ואמרו לי מה היתה הסיבה שנבחרה עיר זו למושבם של שני מלכים?

תלמיד: מפני שהעיר נמצאת מעבר לירדן. לשונאים מן המערב קשה קצת להגיע לשם.

המחנך: אולי אף היו שם בניינים המתאימים לצרכי המלוכה מימי איש בושת, ודוד השתמש בהם.

תלמיד: כמה זמן עבר מאז?

המחנך: אולי תוכלו אתם לענות לשאלה זו. יש לכך תשובה בפרקים אלו.

תלמיד: בפרק טו פסוק ז כתוב כי מרד אבשלום היה ארבעים שנה לאחר תחילת מלכות שאול.

המחנך: נכון. נמצא כי המרד היה בשנים האחרונות של מלכות דוד, כי שאול מלך רק כשלוש שנים ואחריו מלך דוד. אם כן זה היה בערך בשנת ה37 בערך של מלכות דוד. נמצא שעברו יותר משלושים שנה מאז שאיש בושת ישב במחניים. הבניינים ששימשו למלכות איש בושת בודאי היו קיימים.

דוד היה אז כבן 67, כי היה בן שבעים במותו.

מאד יתכן כי דוד לא חשב להילחם נגד אבשלום, על כן לא נכתב דבר על הדיונים אצלו. הוא ישב במחניים וציפה לידיעות מירושלים. שמא אף ציפה שיבוא נביא ויודיע לו מה לעשות.

כאשר שמע שאנשי אבשלום מכינים את עצמם למלחמה, אף הוא התחיל בהכנות. אנו רואים כי היו לו אנשים רבים (פסוק ד).

תלמיד: למה לא ניסו לתווך, למצוא דרך למנוע שפיכות דמים?

המחנך: ואתה סבור כי אפשר היה לעשות כן? מי ינסה לעשות זאת? אם אבשלום יעשה כן העם יחשוד בו שישלים על חשבון ראשי המורדים. הם ידעו יפה כי אבשלום אמר לנעריו להכות את אמנון ולא לירא, ואחר כך הוא ברח והשאיר אותם. כך יכול היה לעשות גם עתה. מחוץ לזה כנראה לא העיז איש לחשוב שדוד יסלח לאבשלום על כל מה שעשה.

תלמיד: הלא אנו רואים שדוד התנגד להריגתו.

המחנך: אבשלום בודאי לא העלה בדעתו שדוד יהיה כל כך רחמן. הוא בודאי חשב שכשם שהוא מסכים שיהרגו את אביו, כך גם אביו יסכים שיהרגו אותו, אולם רחמי האב על הבן מרובים מרחמי הבן על האב. וכן מתקבל על הדעת כי דוד מוכן היה להשאירו בחיים. אבל לעולם לא יכול היה להסכים כי איש כזה ימלוך על ישראל.

תלמיד: אני לא מבין כיצד יכול היה דוד לבקש שלא יפגעו באבשלום. אילו אבשלום היה נשאר בחיים לא היה בא קץ למלחמה.

המחנך: כנראה זו היתה דעת יואב. לכן גם לא שם לב לבקשת דוד והרג במו ידיו את אבשלום. גם דוד לא ציוה במפורש שלא לפגוע בו. הוא רק אמר "לאט לי לנער", הוא ביקש בקשה אישית שינהגו בו בזהירות, בהתאם למצב. אם תהיה איזו אפשרות לקחת אותו בשבי, העדיף זאת על פני הריגה. אולי חשב שבהיותו בידו הם יבואו לידי הסכם והעם לא ילחם לשחררו. ואולי דיבר כאב סתם ללא חשבונות צבאיים. אנו נראה כי החיילים הבינו את דוד ולא הסכימו להרוג את אבשלום.

תלמיד: כתוב "ויצא העם השדה לקראת ישראל". האם אנשי דוד התחילו?

המחנך: כפי הנראה העדיפו להתקיף מאשר להיות מותקפים.

תלמיד: הם הרגו כל כך הרבה אנשים, עשרים אלף איש.

המחנך: מן הכתוב לא נראה כי הם הרגו בידיהם. מחנה ישראל היה בטוח כי לפניהם מלחמה קלה, כי היו רבים הרבה יותר. הם גם היו בטוחים כי ה' לא יעזור לדוד. "אין ישועתה לו באלקים", אמרו (תהלים ג ג).

כאשר ראו שדוד מתגבר נפל פחד גדול עליהם שמא לא צדקו במרדם בדוד. המלחמה היתה ביער גדול שהיה בימים ההם ליד הירדן בארץ אפרים. זה היה יער עתיק והיו שם חיות רעות ותקלות שונות. האנשים חיפשו מקלט לעצמם אבל נלכדו ונכשלו ונהרגו. באיזה שם קורא הנביא למקור המוות שלהם?

תלמיד: בשם מגפה.

המחנך: זה שם לפורענות בידי שמים. הקדים ה' להכות את האנשים שנתחייבו מוות, שלא יאלצו בני ישראל להכות באחיהם. גם אבשלום נלכד בדרך זו. כל העניין היה עונש לדוד. כאשר תמה תקופת הסבל שהוטלה עליו הכל הלך והסתיים מהר. לא בדרך נס ממש, אבל באופן בלתי רגיל. המשתתפים במלחמה יכולים היו להכיר את יד ה'.

תלמיד: זה היה עונש גם לישראל, רבים מהם נהרגו.

המחנך: אפשר כי הם נענשו על אשר נתפתו להילחם בדוד. אבל לא הכרחי לומר כן. כלל גדול נאמר על המוות במלחמה. אין המלחמה עצמה סיבה למוות. לא כל החיילים הנמצאים במקומות סכנה במלחמה נהרגים. גם בתוך אש המלחמה יש חשבון עם כל אדם ואדם. נהרגים אלו שנתחייבו למות באופן זה בגזירת ה'. המלחמה היא צורת עונש המוני. לעתיד לבוא כאשר אנשים ייטיבו את מעשיהם לא תהיינה מלחמות.

תלמיד: יואב נהג ביותר מדי אכזריות בהרגו את אבשלום על ידי תקיעת שבטים בלבנו.

המחנך: כפי הנראה גם דיברו ביניהם. משנתלה אבשלום בעץ הכיר מיד שזה עונש על מה שעשה. גם התוודה וביקש רחמים. אולם יואב חשש שאם ישאר בחיים ילחמו ישראל

לשחררו. הוא גם רצה להטיל פחד על אנשים שכמותו. הגמרא אומרת שהוא הומת בשלושה שבטים, על בגידתו המשולשת בדוד, בבית דין, ובישראל. אפשר שיואב אמר זאת בפניו. כפי שראיתם ממקומות אחרים דגל יואב בשיטת היד החזקה נגד בוגדים. הוא היה ידו של אבשלום והשתדל להחזירו לביתו. הוא לא פילל שאבשלום יעשה דבר כזה.

תלמיד: האם צדק יואב במה שעשה?

המחנך: הנביא לא אומר כלום. כאמור גם דוד לא הזכיר זאת כאשר מנה את חטאי יואב בצואתו לשלמה (מלכים א ב ה-ו). אמנם דוד התאבל מאד, אבל אין זאת אומרת שהוא חשב שהמשפט איננו צודק. הוא התאבל על בנו שתעה בדרכו בחיים. הוא גם ידע שכוונת אבשלום לא היתה רעה כל כך וכי פיתה את עצמו שהוא מציל את מלכות בית דוד. אולי גם הצטער שלא השלים מיד. אין הנביא מאריך בדבר זה.

מה שעשה דוד הוא בודאי הוראה לדורות כיצד לנהוג במות בן שהרשיע.

הערה: כאמור יש להקדים תשומת לב מיוחדת לאנשים הרבים שמופיעים בפרשה זו. כל איש שכתוב עליו יש בו ללמדנו דברים שונים.

א. עמשא. כבר הזכרנו שהוא היה מידידי דוד הראשונים. עתה עמד בראש הצבא של המורדים. דוד סלח לו, אבל הוא קיבל את עונשו ומת זמן קצר לאחר המרד. אמנם באשמת יואב, אך אילו לא היה אשם לא היה נמסר בידי יואב.

ב. שבי בן נחש. הוא חנון מלך בני עמון שנתגייר ודוד מינה אותו כשר על העמונים. הוא לא ביקש לנקום בדוד על המלחמה הקשה בבני עמון, ואף עזר לו בהיותו קרוב אליו. מחניים סמוכה לארץ עמון.

ג. מכיר בן עמיאל וברזילי הגלעדי. הוא היה איש עשיר וכילכל את דוד כל ימי היותו במחניים (ראה להלן יט לב-לג)

ד. החייל שהגיד ליואב על הלכדות אבשלום בעץ. איש זה ראוי לציון מיוחד. הוא התנגד למלא פקודה של שר הצבא שלו, משום שידע כי זו פקודה לא חוקית, בהיותה נגד ציווי של המלך. זה אדם בעל עוז אישי רב, ומה שעשה הוא לדוגמא ולהלכה לדורות כיצד על חייל לנהוג בעת שמפקדו נותן לו פקודות בלתי חוקיות. הוא גם לא התבייש להוכיח את יואב על אשר הוא מציע לו זאת. הוא אמר לו בפניו כי הוא חושד בו שלא יגן עליו לאחר מכן (אולי מפורסם היה המקרה של אבשלום שציוה לנעריו להרוג את אמנון ולאחר מכן ברח ולא הגן עליהם).

ה. הכושי. זה בן הגזע השחור שנזכר כאן בפעם הראשונה בספר הנביאים. לשונו שנונה ויפה והוא נראה כנאמן לישראל. אפשר שהיה גר או עבד מאנשי אפריקא. הוא נראה כמשמש בתפקיד שבו משמשים רבים מאחיו עד היום הזה.